

UJEDNOLICENIE PRZEPISÓW UE DOTYCZĄCYCH PRAWA SPÓŁEK

Anna Zolotar

Dnia 21.10.2009 r. weszła w życie dyrektywa 2009/101/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 16.9.2009 r. w sprawie koordynacji gwarancji, jakie są wymagane w państwach członkowskich od spółek w rozumieniu art. 48 akapit drugi Traktatu, w celu uzyskania ich równoważności, dla zapewnienia ochrony interesów zarówno wspólników, jak i osób trzecich (Dz.Urz. UE L 258 z 1.10.2009 r., s. 11; dalej: dyrektywa 2009/101/WE). Poniżej zostanie wyjaśnione, jakie jest jej znaczenie dla polskiego prawa spółek, zwłaszcza dla spółki z o. o.

Prawo Unii Europejskiej a prawo krajowe

Żeby zrozumieć rolę dyrektywy 2009/101/WE w naszym porządku prawnym, w pierwszej kolejności warto poświęcić kilka uwag zagadnieniu **relacji między prawem wspólnotowym (unijnym) a prawem krajowym**. Polska, stając się członkiem Unii Europejskiej (UE), musiała zaakceptować cały dorobek wspólnotowy (tzw. *acquis communautaire*), obejmujący m.in. **prawo pierwotne** (traktaty założycielskie Wspólnot Europejskich i UE oraz kolejne traktaty akcesyjne, na podstawie których nowe państwa stały się członkami UE) i **prawo wtórne** (prawo stworzone przez organy Wspólnot i UE). Aktualnie, jako pełnoprawny członek UE, Polska uczestniczy w działalności prawotwórczej UE. **Prawo wspólnotowe jest stosowane** we wszystkich państwach członkowskich **bezpośrednio**, tzn. bez konieczności jego przełożenia na normy prawa rodzimego. Z dniem wejścia w życie staje się automatycznie (bez dodatkowych procedur) **częścią porządków prawnych państw członkowskich**. W razie kolizji między ustawami krajowymi a postanowieniami prawa wspólnotowego – **pierwszeństwo** ma to ostatnie. Oznacza to, że w takiej sytuacji należy stosować prawo wspólnotowe, a nie krajowe. Jeśli zatem **przepis polskiej ustawy jest niezgodny z prawem wspólnotowym**, należy pominąć ten sprzeczny przepis i **zastosować bezpośrednio prawo wspólnotowe**.

Prawo wtórne (pochodne) UE

Prawo pochodne to normy stanowione przez organy UE. Ma ono charakter szczególny – nie jest ani prawem międzynarodowym, ani krajowym. Tworzy trzeci, równoległy istniejący porządek prawny, zwany prawem wspólnotowym. Akty prawa wtórnego dochodzą do skutku w wyniku działań organów UE (głównie Rady i Komisji), a **nie jest konieczna** ich prawna **akceptacja przez władze państw członkowskich**. Akty te mogą zawierać przepisy o bezpośrednio obowiązującym charakterze. Dla obywateli państw członkowskich UE oznacza to, że mogą być

bezpośrednim źródłem ich praw i obowiązków, niezależnie od tego, czy władze państwowe dopełniły swego obowiązku i dokonały stosownego wdrożenia tych przepisów do krajowego porządku prawnego. Najważniejsze akty wtórnego prawa wspólnotowego wymienia **art. 249 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską (TWE)**:

- rozporządzenia,
- dyrektywy,
- decyzje,
- zalecenia i opinie.

Rozporządzenie ma zasięg ogólny. **Wiąże w całości** i jest **bezpośrednio stosowane** we wszystkich państwach członkowskich. Rozporządzenie staje się zatem **częścią krajowego porządku prawnego** bez potrzeby dokonywania jakichkolwiek czynności transpozycyjnych i wywiera bezpośrednie skutki w stosunku do jednostek. Oznacza to, z jednej strony, że podmioty będące adresatami norm zawartych w rozporządzeniu mają obowiązek przestrzegania tych norm – pod rygorem różnego rodzaju sankcji – z drugiej zaś strony mogą one opierać na tych przepisach swe prawa podmiotowe (roszczenia) – innymi słowy – domagać się ich egzekwowania tak przez władze publiczne (krajowe i wspólnotowe), jak i przez inne podmioty prywatne.

Dyrektywa wiąże każde państwo członkowskie, **do którego jest kierowana**, w odniesieniu do rezultatu, który ma być osiągnięty, pozostawia jednak organom krajowym **swobodę wyboru formy i środków**. Dyrektywy należy zatem wprowadzić do prawa krajowego (implementować). Zasadniczym etapem **implementacji** jest transpozycja norm dyrektywy, czyli wprowadzenie jej do krajowego porządku prawnego – poprzez ujęcie w postać aktów prawa krajowego. Dyrektywa nie wywiera bezpośredniego skutku do momentu upływu wyznaczonego przez nią samą terminu jej realizacji przez państwa członkowskie. Po tym terminie dyrektywa jest bezpośrednio stosowana. **Państwo** członkowskie, zobowiązane do zapewnienia efektywnego stosowania dyrektywy, ponosi zaś **odpowiedzialność za niewłaściwą, nieterminową albo niepełną jej implementację**, w tym **odpowiedzialność odszkodowawczą** wobec osób, które poniosły szkodę na skutek zaniechania lub nieprawidłowego wykonania obowiązku implementacji.

Decyzja wiąże w całości adresatów, do których jest kierowana. Ma na ogół charakter indywidualnego aktu wykonawczego, czyli regulującego sytuację jednostkowych przypadków. Decyzje mogą swoim adresatom przyznawać prawa i obowiązki, których krajowe organy i sądy muszą przestrzegać.

Zalecenia i opinie nie mają mocy wiążącej.

Integracja polskiego prawa z porządkiem prawnym UE

Istotą integracji prawa polskiego z prawem UE jest takie **dostosowanie polskich przepisów**, aby umożliwiły one wdrożenie polskiego rynku w rynek Wspólnoty i funkcjonowanie w nim. Dostosowanie prawa polskiego do wymogów UE to proces długotrwały. Zaczął się już we wczesnych latach 90-tych, gdy Polska podjęła decyzję akcesji do UE, podpisując 16.12.1991 r. Układ Stowarzyszeniowy. W art. 68 i 69 Układu Stowarzyszeniowego Polska zobowiązała się do podjęcia wszelkich wysiłków w celu dostosowania jej prawa do wymogów UE. Końca tego procesu nie da się zaś wskazać – będzie on trwać przez cały czas naszego członkostwa. Integracja dokonywana jest **bezpośrednio** lub **pośrednio**. Bezpośrednim sposobem jest **unifikacja** oznaczająca **zastąpienie krajowych porządków prawnych przez jednolite przepisy** wspólne dla wszystkich uczestników takiej operacji.

Przykład

W europejskim prawie spółek przedmiotem unifikacji są przede wszystkim ponadgraniczne korporacje europejskie – Europejskie Zgrupowanie Interesów Gospodarczych, Spółka Europejska (omówione szczegółowo w Radach 1/9).

Pośredni sposób integracji to **harmonizacja (zbliżenie, koordynacja)** prawa polegająca na **zbliżeniu poszczególnych porządków prawnych w celu likwidacji** występujących między nimi **różnic**. Harmonizacja dokonuje się głównie poprzez wymienione wyżej akty prawa wtórnego UE, przede wszystkim dyrektywy.

Zasady harmonizacji prawa spółek

Spośród wielu dziedzin prawa **prawo spółek** poszczególnych **państw UE nie wykazuje diametralnych różnic**. Wynika to z faktu, że intensyfikacja działalności spółek i ich ekspansja poszerzyły zakres ich aktywności na rynki międzynarodowe. By ułatwić możliwość działania spółek na obszarze wspólnego rynku, zrodziła się potrzeba stopniowej minimalizacji różnic dotyczących tworzenia i funkcjonowania spółek w przepisach poszczególnych państw UE. Najważniejsze **korzyści z przyjęcia wspólnych standardów** to m.in.:

- zwiększenie bezpieczeństwa obrotu,
- zapewnienie większej przejrzystości prawa,
- ułatwienie podjęcia i prowadzenia działalności gospodarczej opartej na zasadzie równości podmiotów i na zakazie dyskryminacji na terenie całej UE.

Głównym **celem harmonizacji prawa spółek**, wyrażonym bezpośrednio w art. 44 ust. 2 lit. g) TWE, jest **stworzenie gwarancji ochrony praw wspólników i osób trzecich**. Zbliżony standard tej ochrony ułatwi zaś spółkom **korzystanie ze swobody zakładania przedsiębiorstw**, która jest jednym z fundamentów funkcjonowania wspólnego rynku. Zgodnie z art. 43 TWE ograniczenia swobody przedsiębiorczości obywateli jednego państwa członkowskiego na terytorium innego państwa członkowskiego są zakazane. Swoboda przedsiębiorczości obejmuje zaś podejmowanie i wykonywanie działalności prowadzonej na własny rachunek, jak również zakładanie i zarządzanie przedsiębiorstwami, a zwłaszcza spółkami. Podstawowym instrumentem prawnym organów UE służącym integracji prawa krajowego są dyrektywy. Realizacja celów dyrektywy przez państwo członkowskie następuje w drodze jej implementacji.

Implementacja dyrektywy

Implementacja obejmuje **wszelkie działania państwa związane z zapewnieniem warunków dla efektywnego funkcjonowania przepisów dyrektywy**. Państwo może samo wybrać formy i metody implementacji, o ile będą one właściwe dla realizacji celu dyrektywy. Można wyróżnić trzy fazy tego procesu:

- określenie treści normy, która ma być implementowana do krajowego prawa,
- wydanie stosownych przepisów krajowych,
- stosowanie przepisów krajowych z uwzględnieniem wykładni zgodnej z implementowaną dyrektywą.

Przykład

Przykładem zmiany w KSH dokonanej w celu implementacji dyrektywy jest zmiana art. 173 KSH dotyczącego formy oświadczeń woli składanych przez jedynego wspólnika spółki z o. o. wobec tej spółki. Liberalizacja zasad jest wynikiem wdrożenia do polskiego prawa przepisów XII Dyrektywy Rady w sprawie prawa spółek z 21.12.1989 r. dotyczącej jednoosobowych spółek z o. o. (89/667/EWG; Dz.U.UE L Nr 395, poz. 40 ze zm.). Zmiana ta była opisana w Aktualnościach w Teczce spółki z o. o. – zestaw uzupełniający listopad 2008 r.)

Dyrektywa wiąże państwo nie tylko **co do celu**, ale także **co do terminu** jego realizacji. Oznacza to, że jeśli jej postanowienia **nie zostaną implementowane** do krajowego porządku prawnego przed upływem określonego w dyrektywie terminu, a nadają się do bezpośredniego stosowania (są jasne, precyzyjne, bezwarunkowe i kompletne), to i tak **stają się one skuteczne w relacji między państwem a osoba fizyczną albo prawną**. A zatem w postępowaniu przed sądem **można powoływać się na uprawnienia wynikające z dyrektywy**, jeśli przepis prawa czy decyzja

administracyjna są sprzeczne z postanowieniami dyrektywy, której państwo nie wprowadziło w terminie do przepisów prawa krajowego.

Dyrektywa 2009/101/WE

Powyższe wyjaśnienia pomogą w lepszym zrozumieniu znaczenia dyrektywy 2009/101/WE dla spółek z o. o. w naszym kraju. Dyrektywa ta **ujednolica dotychczasowe przepisy wspólnotowe w zakresie koordynacji prawa spółek państw członkowskich**, zawarte w **Pierwszej dyrektywie Rady 68/151/EWG z 9.3.1968 r.** (Dz.Urz. UE L z 14.3.1968, s. 8; dalej: dyrektywa 68/151/EWG), która została uchylona na podstawie art. 16 dyrektywy 2009/101/WE. Jej przepisy stosuje się do następujących typów spółek: **spółki z o. o., spółki komandytowo-akcyjnej i spółki akcyjnej** (art. 1 dyrektywy 2009/101/WE). Głównym celem dyrektywy 2009/101/WE jest **koordynacja przepisów krajowego prawa spółek dla zapewnienia ochrony interesów osób trzecich oraz wspólników** dotyczących:

- **jawności dokumentów spółki**, w szczególności zawierających dane osób, które są uprawnione do nabywania praw i zaciągania zobowiązań w imieniu spółki,
- ułatwienia transgranicznego **dostępu do informacji o spółce** przez **obowiązkowe** ujawnienie informacji w języku państwa członkowskiego spółki oraz **dobrowolną** rejestrację wymaganych dokumentów i informacji w dodatkowych językach,
- **ważności zobowiązań** spółki, której przyczyny powinny być ograniczone w możliwie najszerszym zakresie,
- **nieważności umowy** spółki przez ograniczenie jej przyczyn, retroaktywnego (wstecznego) skutku orzeczenia stwierdzającego nieważność i ustalenia krótkiego terminu na zakwestionowanie przez osoby trzecie takiego orzeczenia.

Jawność

Rozdział 2 dyrektywy 2009/101/WE poświęcony jest **obowiązkowej jawności dokumentów** i informacji dotyczących spółek, przy czym przepisy wskazują minimalny zakres tego obowiązku. Oznacza to, że prawo krajowe może przewidywać, że poza wymienionymi dokumentami, spółka musi ujawnić jeszcze inne. Art. 2 dyrektywy 2009/101/WE stanowi, że **ujawnieniu podlegają m.in.:**

- akt założycielski albo statut (w przypadku spółki z o. o. będzie to umowa) oraz ich zmiany,

- powołanie, zakończenie sprawowania funkcji oraz dane osób, które są upoważnione do reprezentowania spółki i sposób reprezentacji oraz członków organów spółki,
- wysokość kapitału zakładowego spółki,
- dokumenty księgowe za każdy rok obrotowy,
- każda zmiana siedziby spółki,
- likwidacja,
- stwierdzenie przez sąd nieważności umowy spółki.

Państwa członkowskie powinny umożliwić spółce składanie powyższych danych także **w formie elektronicznej**.

Jawność powyższych informacji **wobec osób trzecich** polega na tym, że **na ich wniosek jest udostępniana kopia** całości lub części **każdego dokumentu**, który podlega ujawnieniu. Wniosek może być złożony – w zależności od wyboru wnioskodawcy – w formie papierowej lub elektronicznej. Spółka może powoływać się wobec osób trzecich na dokumenty i informacje dopiero po ich ujawnieniu, chyba że udowodni, że osoby te zostały o nich poinformowane. Art. 5 dyrektywy 2009/101/WE formułuje **wymagania wobec pism i formularzy zamówień** składanych przez spółkę, a także **minimalny zakres informacji**, które muszą być ujawnione **na stronie internetowej spółki**. W art. 7 dyrektywa 2009/101/WE zobowiązuje zaś państwa członkowskie do ustanowienia **sankcji wobec osób odpowiedzialnych** przynajmniej za nieujawnienie dokumentów księgowych spółki oraz brak wymaganych danych w dokumentach handlowych lub na stronie internetowej spółki.

Ważność zobowiązań spółki

Rozdział 3 dyrektywy 2009/101/WE zawiera minimum wymagań odnośnie do **odpowiedzialności za zobowiązania spółki**. Zgodnie z jej postanowieniami, osoby działające w imieniu spółki w organizacji zawsze odpowiadają solidarnie za zobowiązania spółki. Działania organów spółki są wiążące, nawet jeśli nie wynikają one z przedmiotu działalności spółki, chyba że wykraczają poza kompetencje, jakie prawo przyznaje tym organom lub których przyznanie prawo im uniemożliwia. Państwa członkowskie mogą ustanowić pewne odstępstwa w tym zakresie, m.in. przewidzieć, że spółka nie ponosi odpowiedzialności za działania jej organów, jeżeli wykraczają one poza cele spółki albo spółka udowodni, że osoba trzecia wiedziała (albo nie mogła nie wiedzieć ze względu na okoliczności), że działania te wykraczają poza cele spółki (art. 10 ust. 1 dyrektywy 2009/101/WE). Niedopuszczalne jest natomiast powoływanie się wobec osób trzecich na wiążący charakter ograniczeń kompetencji organów spółki, nawet jeśli zostały one ujawnione.

Nieważność umowy spółki

Art. 12 dyrektywy 2009/101/WE przewiduje zamknięty katalog przyczyn nieważności spółki. Oznacza to, że **prawo krajowe nie może przewidywać innych przyczyn nieważności** – zgodnie z powołanym przepisem, nie można powoływać się na żadną inną podstawę nieistnienia, nieważności bezwzględnej, względnej lub unieważnienia. Bezwzględnym wymogiem jest również stwierdzenie nieważności **wyłącznie na mocy orzeczenia sądowego**. Prawo krajowe może regulować kwestie dotyczące skutków nieważności między wspólnikami – z wyłączeniem ważności zobowiązań spółki po orzeczeniu jej nieważności. Zobowiązania spółki i zobowiązania osób trzecich wobec niej pozostają w mocy. Prawo krajowe może również przewidywać uprawnienie dla osób trzecich zakwestionowania orzeczenia sądu stwierdzającego nieważność spółki. Maksymalny termin na skorzystanie z tego uprawnienia określa jednak art. 13 ust. 1 dyrektywy 2009/101/WE – wynosi on 6 miesięcy od dnia ogłoszenia orzeczenia sądu.

Dyrektywa 2009/101/WE a polskie prawo spółek

Dyrektywa 2009/101/WE ujednolica kilkakrotnie zmieniane przepisy dyrektywy 68/151/EWG. Dyrektywa 68/151/EWG została **wdrożona do polskiego porządku prawnego już w pierwotnej wersji KRSU i KSH**. Zmiany dyrektywy 68/151/EWG, głównie dotyczące zapewnienia jawności dokumentów spółki, dobrowolnego ujawniania dokumentów spółek w jednym z języków urzędowych UE czy sankcji za naruszenie przepisów o jawności dokumentów, zostały natomiast wprowadzone na mocy **ustawy z 18.10.2006 r. o zmianie ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym oraz niektórych innych ustaw** (Dz.U. Nr 208, poz. 154), która weszła w życie 1.1.2007 r.

Regulacje zawarte w KRSU

Wspomniana wyżej ustawa z 18.10.2006 r. m.in. rozszerzyła zadania Centralnej Informacji KRS o prowadzenie **elektronicznego katalogu dokumentów spółek** oraz utworzenie i umożliwienie eksploatacji połączeń KRS i katalogu w systemie informatycznym. Powyższe znajduje wyraz w aktualnym brzmieniu **art. 4 ust. 2 KRSU**. **Art. 8a KRSU**, również dodany wspomnianą nowelizacją, wymienia, jakie dokumenty spółki obejmuje elektroniczny katalog Centralnej Informacji oraz przewiduje, że każdy ma prawo otrzymać z katalogu, drogą elektroniczną, poświadczony kopie tych dokumentów. **Art. 47a KRSU**, także obowiązujący od 1.1.2007 r., umożliwia spółkom dobrowolne ogłaszanie w MSiG, w jakimkolwiek języku urzędowym UE, informacje o wpisach do KRS wraz z ich tłumaczeniem na język polski poświadczonym przez tłumacza przysięgłego

Dostosowanie przepisów KSH

Przepisy dyrektywy 68/151/EWG zostały wdrożone m.in. w **art. 127, 206 § 1 i 374 § 1 KSH**, w których określono **obowiązkowe informacje, jakie muszą zawierać pisma i zamówienia handlowe spółek**. Obecny **art. 595 KSH** jest zaś konsekwencją wprowadzonego w dyrektywie 68/151/EWG obowiązku ustanowienia **sankcji za brak ujawnienia podstawowych informacji o spółkach**. **Art. 21 KSH**, wymieniający **przyczyny nieważności spółki**, jest również wynikiem implementacji odpowiednich przepisów dyrektywy 68/151/EWG.

Konkluzja

Polskie prawo spółek zasadniczo **zgodne** jest z omówionymi wyżej przepisami UE. Przepisy KSH oraz KRSU czynią zadość wymaganiom sformułowanym w dyrektywie 68/151/EWG. Dla wspólników i kadry zarządzającej spółek krajowych najistotniejsze znaczenie ma jednak fakt, że **takie same standardy obowiązują we wszystkich państwach UE** – wynika to charakteru omawianej dyrektywy, która skierowana jest do państw członkowskich (art. 18 dyrektywy 68/151/EWG), a to oznacza, że wszystkie państwa mają obowiązek implementacji jej przepisów. Ujednolicenie przepisów regulujących tak ważne kwestie, jak jawność dokumentów, ważność zobowiązań czy przyczyny nieważności spółki, pozwoli zaś na działalność spółek na wspólnym rynku na zasadach równości i swobody przedsiębiorczości. Polska spółka z o. o. ma zatem gwarancję, że nie może być w innym państwie członkowskim UE traktowana gorzej, niż spółka prawa tego państwa.